

Rodoreda defuig la retòrica, pròpia de les grans obres literàries. Recordem aquella afirmació: «la feina de treballar un text fer-lo lliscar, treure-li literaturalitat...» (p. 133). Treure-li, en efecte, qualsevol rastre de retòrica barroca que acosti el llenguatge a l'artifici. El llenguatge de la novel·la ha de ser *veritat*, ha de reflectir la veritat d'una llengua catalana viva, que es parla i que se sent, que es viu, més que no l'estil retòric propi de les obres il·lustres. «Considero que [el estilo] es lo más importante. No hay ninguna frase fuera de lugar, no hay «literatura», para mí el estilo se confunde con verdad. Cuando la frase es limpia, cuando no hay retórica... hay estilo. El estilo es importante cuando es puro.» (p. 54). Però, paradoxalment, Rodoreda converteix aquest llenguatge amb pretensions antiliteràries en literatura pura, en una mostra excelsa de joc líric, en un llenguatge que, tot i que se situa lluny de la retòrica, tanmateix no pot deixar de ser un llenguatge poètic. Perquè la novel·la, deia, ha de ser poètica. En efecte, tal com passa amb Colometa, Rodoreda aconsegueix fer encaixar un llenguatge líric en la boca d'uns personatges que lluny estarien de recitar versos, però que, en les novel·les, parlen, i pensen, i senten, amb paraules poètiques, sense que això rellisqui ni soni estrany. És un miracle poètic que només ha aconseguit Rodoreda, que no s'entén amb la lògica, però que es percep amb els sentits en cada pàgina de cada novel·la.

Amb tot, després d'analitzar els trets que caracteritzen les imatges que Mercè Rodoreda projecta de si mateixa, s'arriba a un dels fets apuntats anteriorment: aquestes imatges amaguen, en el seu fons, geloses veritats, que s'intueixen subtilment al llarg de les diverses entrevistes. I en la intersecció entre ambdues imatges, quan conflueixen les seves veritats de dona i d'escriptora, s'ajunten les peces del mirall, abans trencat, i s'hi reflecteix la vertadera Mercè Rodoreda, la de debò. I, encara que l'autora insisteixi a amagar aquesta Rodoreda real, a la llarga, sempre s'escola en algun sospir, en algun gest, o en algun somriure. A la llarga, sempre s'escapa la dona forta i vital que, després de tastar les cares més dolces però també les més agres de l'existència, dedica a la vida cançons de passió i d'esperança, car, ens recorda, malgrat tot, «els ocells estan contents.».

Isabel CRESPI
Universitat Autònoma de Barcelona

MORVAY, Károly (2012): *Els bons usos es perden. Petit diccionari fraseològic cerdanià*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Publicacions de la Presidència 37, 253 p.

«Els bons usos es perden» que dona títol al llibre és una de les 619 frases fetes que constitueixen el *Petit diccionari fraseològic cerdanià*. El volum consta d'un prefaci de l'autor, d'una introducció, del diccionari pròpiament dit i d'una bibliografia. A la introducció distribuïda en diversos apartats (p. 14-45), Károly Morvay ens explica tot primer l'adjectiu «cerdanià» que apareix en el subtítol del llibre. Aquest adjectiu es refereix al pseudònim Jordi Pere Cerdà de l'escriptor nord-català Antoni Cayrol (1920-2011), poeta, dramaturg i narrador, autodidacte, Creu de Sant Jordi (1986). Els fraseologismes són trets de les *Contalles de Cerdanya* (1997 i 2001). Després de presentar Jordi Pere Cerdà i la seva obra, l'autor planteja la qüestió de la fraseologia, fraseografia i els termes relacionats. Ens diu que el mot *fraseològic*, segons V. Bárdosi (1990), apareix per primera vegada l'any 1558 en el títol del llibre de Michael Neander *Phraseologia Isocratis Graecolatina: id. est. Phraseon sive Locutionem, elegantiarumque Isocraticarum Loci, seu Indices numerosissimi Graeco-Latini, ex ipso Isocrate observati et collecti* (p. 15). K. Morvay subratlla que la disciplina lingüística coneguda avui sota el terme «fraseologia» va néixer al segle xx a la Unió Soviètica, i va ser desenvolupada als països de l'Europa centreoriental. Ja sabem que K. Morvay es dedica a fer recerques sobre aquesta disciplina des de fa quaranta anys. Publicà molts articles en diverses llengües (alemany, anglès, castellà, català, francès, gallec, hongarès, polonès, rus). A continuació lamenta que les obres lexicogràfiques catalanes no enregistren encara el significat més recent de la paraula *fraseologia* entesa com a disciplina lingüística. I afegeix que tampoc són presents els mots que se'n deriven, com *fraseològic*, *fraseologisme*, *fraseografia*. Per a donar més pes al que pensa, K. Morvay ens proposa (p. 16) una definició del terme polisèmic *fraseologia*:

fraseologia

1 Branca de la lingüística que estudia un grup heterogeni de combinacions estables de paraules: les unitats fraseològiques (fraseologismes o frasesmes), una part important de les quals es denomina sovint amb termes tradicionals com són ara: *expressions (lexicalitzades, metafòriques, idiomàtiques), maneres de dir, motlismes, locucions, frases fetes, fórmules estereotipades, frases proverbials, proverbis, dites, refranys*, etcètera.

2 Material fraseològic, conjunt de fraseologismes d'una llengua (o de diverses llengües), d'un sector d'una llengua, d'una classe social o d'un individu, molt especialment d'un autor o d'alguna obra seva. En aquest sentit, podem parlar, per ex., de *fraseologia catalana, fraseologia esportiva o fraseologia verdaguèria*, etc. (Per denominar aquesta concepció, alguns especialistes empen el terme *fràsic*.)

3 Recull de fraseologismes d'una llengua (o de diverses llengües), d'un sector d'una llengua, d'una classe social o d'un individu —molt especialment d'un autor o d'alguna obra seva: *fraseologia catalana, esportiva, verdaguèria* = recull de fraseologia catalana, esportiva, verdaguèria. Cf. **fraseografia**.

4 Amb un matís pejoratiu, *fraseologia* pot significar també: Excés de paraules, ús de frases buides de sentit o frases que caracteritzen un estil condemnable: *fraseologia feixista, fraseologia de les campanyes electorals*.

També dóna una definició de la paraula *fraseografia*:

fraseografia (o *lexicografia fraseològica*) Branca de la *fraseologia* que es dedica a recollir i enregistrar el conjunt (o una part) dels fraseologismes d'una llengua (o de diverses llengües), d'un sector d'una llengua, d'una classe social o d'un individu —molt especialment d'un autor o d'alguna obra seva. La *fraseografia* s'encarrega també d'elaborar i posar en pràctica els principis del tractament de les unitats fraseològiques als diccionaris generals i fraseològics.

Després ens explica l'estructura dels articles (p. 17-25). Els articles estan encapçalats per una entrada. A l'interior de l'article consta la unitat fraseològica (UF) usada per l'autor, la seva definició, més aviat senzilla, seguida per un o més exemples provinents de l'obra de Jordi Pere Cerdà. Al final de l'article es documenta l'aparició de la unitat en altres diccionaris o la seva absència. El material fraseològic recollit apareix en entrades (paraules claus lematitzadores) en versaleta negreta ordenades alfabèticament. K. Morvay desenvolupa en quatre apartats les informacions sobre el material fraseològic recollit als articles (la forma de les UF, el significat de les UF, la documentació de l'aparició de la UF en altres diccionaris i les observacions complementàries amb exemples eventualment). Per a presentar els articles, K. Morvay fa servir varietats tipogràfiques i símbols.

CRIDAR

cridar com un porc escotnat al viu {u. p. *cridu com un porc escotnat al viu*}

u. p. crida molt fort, desesperada.

[cridar*]

I així comença, el prior, una dansa que el fa rebotar del capsal [sic] al cabec, de ventre i d'esquena, cridant, ganyidant com, és el cas de dir-ho, un porc escotnat al viu. [34]

Doc.: DIEC i DCVB **cridar**; **O**: (d)escotnar; **O**: porc; **O**: viu; **O**. | *Obs.*: cf. DCVB **descotnar** Llevar la cotna a la cansalada; al formatge, etc. | Cf. també DCVB **escorxar 2**: Llevar la pell. [...] *Una 'n penjarèn, i viva scorcharen*. Spill 1760.

Un nombre important d'UF utilitzades per Jordi Pere Cerdà no està recollit pels diccionaris catalans. Són exemples de la literatura oral, ja que l'autor diu a l'*Advertiment* que precedeix la nova edició de les *Contalles de Cerdanya*: «Permeteu-me de donar les gràcies a les persones —són dones elles totes— que em van fer el regal d'aqueixes contalles». Aquestes dones són de Nahüja, Puigcerdà, Dorres, Llo, Sallagosa.

A continuació, ens dona la llista dels diccionaris i altres fonts consultats o citats (p. 26-28) i la llista dels fraseologismes documentats del PDFC ordenats segons una paraula clau del significat (p. 28-45).

Paraula clau del significat (o de la funció)	Paraula clau lematitzadora	Forma lexicogràfica	Lematitzador(s) secundari(s) per a les remissions
absurd ^o	cua	sense cua ni cap	cap, sense
abundor ^o	bé ¹	bé de Déu (1)	déu
acampar-se ^o (fórm.) llet		llet s'escampa - jo també m'acampi	acampar-se, escampar-se
acompanyar ^o	vora	fer vores	fer
accontentar ^o	accontentar	voler accontentar Déu i sant Pere	déu, sant

El PDFC conté 619 frases fetes (p. 48-244). Hi trobem un bon nombre d'entrades que existeixen en català, com, per exemple, *camp de batalla*, *fer una becaina*, *quedar bocabadat*, *de casa bona*, *plantar cara*, *demanar caritat*, *carregat d'anys*, *donar un consell*, *a contracor*, *trencar el cor*, *tenir cura*, *deixar anar*, *to doctoral*, *fer fàstic*, *fer freitura*, *tocar a sometent*, *tot seguit*, *fer l'ullet*.

Hi ha UF molt interessants i evocadores com: *córrer com un boig que persegueix un babau*, *l'edat en què la poncella naix del roser*, *passar d'escalpànxa al foc*, *la vida és un joc d'arrapinya-cabells*, *sense moure un nervi de la cara*, això que en diuen *moltes eines per a poc treball*, *tenir el cul tan estret (o les anques tan estretes) que (no hi cabria) un gra de mill*, *com un gat moix que no ha trobat la llet al tupí*, *buscar un gra de civada en una sitja de blat*, *plorar més llàgrimes amargues que no cauen nogues verdes d'un noguer*, *bellugar-se talment que entre cada dit del peu hi tingués un formiguer*, *punxegut talment l'ullal d'un gos a punt de mossegar*, o bé *hi perdré el que em fa mascle o bé...*

Enregistrem gal·licismes, a vegades subratllats per K. Morvay («sembla ser un gal·licisme»), com: **dret com una I** («droit comme un i»), **de fil a randa** («de fil en aiguille»), **a les seves hores** («à ses heures»), **tirar oli al foc** («jeter de l'huile sur le feu»), **sul cop** («sur le coup»). Efectivament són gal·licismes. N'hi ha dos altres: **és el cas de dir-ho** a propòsit del qual l'autor subratlla «potser és un gal·licisme», ja que en francès diem «c'est le cas de le dire» i **sense cua ni cap** on K. Morvay diu «sembla un gal·licisme fraseològic» («sans queue ni tête»). En català diríem: *sense solta ni volta*. Però n'hi ha d'altres que K. Morvay no ha notat com gal·licismes: **demanar avis** («demander son avis») en lloc de «demanar opinió»; **mossegar l'ham** («mordre à l'hameçon»), en lloc de «picar l'ham»; **caminar sobre els talons** («marcher sur les talons») en lloc de «estalonar, seguir de prop»; **fer el punt** («faire le point») en lloc de «marcar el punt, fer balanç, analitzar la situació»; **en un sentit** («dans un sens») en lloc de «en certa mesura»; **el meu dit petit (m'ho ha dit)** [«mon petit doigt (me l'a dit)»] en lloc de «m'ho ha dit un ocellet».

Notem castellanismes com **modo**, occitanismes com **això rai** (acò rai), rossellonismes, com **ben bé**, **com qui diu el rosari del panxacó**.

Hi ha locucions comparatives prou sorprenents com per exemple **sec com un congre**. Són contalles de Cerdanya, i aquesta comparació seria compatible a la vora del mar, però a la muntanya haguéssim esperat: *sec com un gaig* o *magre com un clau*.

També voldria evocar dues entrades sobre les quals tinc dubtes.

Empinyar (empinyar / empinnar) (empinyat com un esquirol al cim d'un pi). K. Morvay pensa que «empinyat» significa «recelós, excitat». M'imagino que *empinyar* no té res a veure amb *empinar* ou

empinnar. Es tracta d'un verb parasintètic sobre «pinya», el que sobreentendria que la persona té la forma d'una pinya, i doncs que s'arrauleix, s'arrupeix, s'arronsa.

Enlluertat / enlluernar

Enlluertat com si s'hagués aparegut l'estrella de l'alba. K. Morvay tracta el verb *enlluertat* com si fos *enlluernar*. *Enlluernar* existeix, vol dir «ofuscar la vista amb el seu esclat», com ho subratlla l'autor, però afegeix que ni el *DIEC*, ni el *DCVB*, ni *BOTET* 1997 no recullen la forma *enlluertat*. Evidentment, aquesta forma no existeix, ens sembla més aviat una forma errònia.

Una bibliografia clou el diccionari (p. 246-251). Enumera les publicacions esmentades en el PDFC i/o consultades per a la seva redacció presentades per ordre alfabètic. Hi ha actes de col·loqui, diccionaris, molts llibres o estudis sobre la fraseologia i la paremiologia, entre els quals gairebé dues pàgines de les obres publicades per l'autor del PDFC (26 entrades). Nogensmenys, un diccionari important sobre frases fetes no forma part de la llista. Es tracta de l'obra de M. Teresa Espinal, *Diccionari de sinònims de frases fetes*, Barcelona / València, Publicacions de la Universitat de València, Publicacions de l'Abadía de Montserrat, 2004 (1578 p.).

Aquest diccionari, resultat d'una tasca rigorosa que ha dut a bon port Karòly Morvay, va rebre el 2008 el premi Catalunya del Nord. És una eina molt útil per a estudiar la fraseologia cerdaniana amb tot aquest tresor de frases fetes i locucions. És molt ric, interessant, i la seva presentació agradable i fàcil de consultar. L'autor, però, lamenta l'absència de locucions als diccionaris. Ja sabem, i sé de què parlo, que, per molt extens que sigui, un diccionari unilingüe o bilingüe no reeixirà mai a aplegar tot el cabal lèxic d'una llengua.

Christian CAMPS
Universitat de Montpeller

NAGORE LAÍN, Francho (2013): *Lingüística diatopica de l'Alto Aragón. Cómo ye l'aragonès de cada puesto: carauteristicas, bibliografía, textos, mapas*. Uesca: Publicacions d'o Consello d'a Fabla Aragonesa; Instituto de Estudios Altoaragoneses, 415 p. (A tefla de cuatro fuellas, 8).

Ja han passat vint-i-set anys des del *I Congreso ta ra normalización de l'aragonès*, celebrat a Osca el 1987, en el qual es va formular el primer intent d'establir unes normes ortogràfiques per a la codificació de la llengua aragonesa. Un dels principals organitzadors d'aquest congrés i un convençut defensor d'una ortografia i gramàtica estandarditzades per a l'aragonès va ser Francho Nagore mateix, president de «o Consello d'a Fabla Aragonesa», amb seu a la ciutat d'Osca, director de la seva revista bimestral *Fuellas*, i, al seu dia, director de la Secció de Llengües de la *Gran Enciclopedia Aragonesa* (Zaragoza: Unión Aragonesa del Libro, 1980). Després de tants anys de dedicació, aquest defensor de l'aragonès segueix al peu del canó amb la mateixa tenacitat i convicció d'aquells temps, i ara ens ofereix aquest compendi de tota la feina realitzada sobre els dialectes aragonesos al llarg dels anys, amb el desig de reunir i comparar els coneixements corresponents a cadascuna de les zones lingüístiques que conformen aquesta interessant i, dissortadament, agonitzant llengua romànica.

L'obra està dividida en nou capítols, el primer dels quals és una introducció general a la geolingüística i la dialectologia. Semblen innecessàries per als lingüistes que se serviran del llibre l'etimologia i definició de l'adjectiu *diatopica*, que constitueix part del títol de l'obra, i que s'explica primer a la p. 9 i novament a la p. 23 del segon capítol. A més a més, l'ús reiterat d'aquest terme lingüístic als epígrafs dels capítols 3-7 (p. ex. 3 *Bariadaz diatopicas ozidentals*) deixa suficientment clar el significat desitjat per l'autor dins el seu context. En canvi, sí que resulta útil el recorregut per la història dels atlas lingüístics i l'explicació del seu valor en l'acarament i la consignació gràfica de les dades recollides, la qual cosa s'aborda al primer capítol, on reben una atenció especial l'*ALPI* (*Atlas Lingüístico de la Península Ibérica*) i l'*ALEANR* (*Atlas Lingüístico i Etnográfico de Aragón, Navarra i Rioja*).

Als mapes utilitzats per il·lustrar el llibre, que reflecteixen majorment els resultats obtinguts dels at-